

A Comparative Analysis of Urban Tourism and Environmental Sustainability (Case Studies of Sharqat and Tikrit Cities)

Manijeh Lalehpour^a , Hoshang Sarvar^b , Ahmad Abdulaziz Abdulwahab^c

- Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities, University of Maragheh, Maragheh, Iran.
Email: m.lalehpour@maragheh.ac.ir
- Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities, University of Maragheh, Maragheh, Iran.
Email: sarvarh@maragheh.ac.ir
- Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities, University of Maragheh, Maragheh, Iran.

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Received:
10 February 2026

Received in revised form:
12 April 2026

Accepted:
14 April 2026

pp.57-77

Keywords:

Urban tourism,
Environmental sustainability,
Comparative analysis,
Sharqat,
Tikrit.

ABSTRACT

This study aims to conduct a comparative analysis of the status of urban tourism and environmental sustainability in the cities of Sharqat and Tikrit. The research adopts a descriptive-analytical approach, and the data were collected through a five-point Likert-scale questionnaire distributed among 220 residents (111 from Tikrit and 109 from Sharqat). Data analysis was performed using the independent samples t-test and Levene's test. The examined indicators include the economic dimensions of tourism (tourism-generated income and the number of incoming tourists), social dimensions (residents' satisfaction), the quality of tourism services and infrastructure, as well as environmental indicators such as air quality, drinking water quality, waste management, noise pollution control, and the protection of natural resources. The results indicate that Tikrit outperformed Sharqat across all examined indicators. In the economic dimension, the mean tourism income in Tikrit was 3.92 compared to 2.75 in Sharqat, while the number of visiting tourists recorded means of 3.64 and 2.77, respectively. Residents' satisfaction with tourism development was higher in Tikrit (3.52) than in Sharqat (2.73). Similarly, the quality of tourism services (3.66 vs. 2.61) and tourism infrastructure (3.62 vs. 2.67) showed superior performance in Tikrit. Regarding environmental indicators, Tikrit demonstrated a significant advantage: air quality (3.70 vs. 2.68), drinking water quality (3.58 vs. 2.68), waste management (3.62 vs. 2.60), noise pollution control (3.60 vs. 2.72), and protection of natural resources (3.62 vs. 2.66). All observed differences were statistically significant at the 0.000 level. The findings suggest that Tikrit represents a successful model of sustainable tourism development, achieving a desirable balance between economic growth and environmental protection. The city exhibits greater potential for sustainable urban tourism development and provides more favorable conditions for attracting tourists while preserving environmental quality. In contrast, Sharqat requires a reassessment of its policies and the adoption of integrated planning strategies to improve its current situation.

Citation: Lalehpour, M., Sarvar, H., & Abdulwahab, A.A. (2025). A Comparative Analysis of Urban Tourism and Environmental Sustainability (Case Studies of Sharqat and Tikrit Cities). *Journal of Geography and Urban Research*, 2(4), 57-77.

 <https://doi.org/10.22130/gur.2026.2085102.1040>

© The Author(s)

Publisher: University of Maragheh.

This is an open access article under the CC BY licens (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Tourism, as one of the most important components of local economies, plays a vital role in generating income, creating employment opportunities, and diversifying the economic structure of rural areas. In recent years, tourism development in target villages has brought not only economic benefits but also a range of social and environmental consequences. The study area, due to its natural and cultural attractions, has experienced a rise in the number of visitors and increased investment in service-related sectors. However, the central question is to what extent this growth has contributed to sustainable improvement in local livelihoods and the enhancement of environmental quality. Focusing on key economic and environmental indicators, this article evaluates the impacts of tourism in the region. Furthermore, attention to the area's environmental carrying capacity and destination management is essential, as unplanned tourism growth may disrupt ecological balance. Consequently, a comprehensive assessment of tourism impacts can guide policymakers in planning based on sustainability principles.

Methodology

The research is applied in purpose and descriptive-analytical in nature, conducted using a survey method. The statistical population consists of residents of tourism-oriented villages in the study area, from which the sample size was determined using standard statistical procedures and selected through an appropriate sampling method (probability or non-probability). Data were collected using a researcher-made questionnaire whose validity was confirmed by experts and whose reliability was verified through Cronbach's alpha coefficient. Descriptive and inferential statistics—including one-sample t-test, independent t-test, and Levene's test for equality of variances—were used for data analysis. Variables such as tourism income, number of tourists, residents' satisfaction, service quality, infrastructure, and environmental indicators (air pollution, drinking water quality, waste generation, noise pollution,

and natural resource protection) were analyzed through tables and numerical indices.

Results and discussion

Descriptive results show that tourism development has led to higher visitor numbers and a relative increase in household income, with part of the local population expressing satisfaction with improved employment opportunities and enhanced public services and infrastructure (such as roads, accommodation and welfare facilities). In Tikrit, the mean scores for tourism-related indicators are consistently above the scale midpoint and higher than in Al-Sharqat: tourism income (3.92 vs. 2.75), number of incoming tourists (3.64 vs. 2.77), residents' satisfaction (3.52 vs. 2.73), service quality (3.66 vs. 2.61) and tourism infrastructure (3.62 vs. 2.67), with all differences being statistically significant ($p < 0.001$). For instance, the difference in tourism income between the two cities is confirmed by an independent samples t-test ($t = 6.99$, $df \approx 205$, $p < 0.001$), and similar significant gaps are observed for service quality ($t \approx 6.81$, $p < 0.001$) and infrastructure ($t \approx 5.70$, $p < 0.001$).

A similar pattern emerges for environmental indicators: in Tikrit, the mean scores for air quality (3.70 vs. 2.68), drinking water quality (3.58 vs. 2.68), waste management (3.62 vs. 2.60), noise pollution control (3.60 vs. 2.72) and natural resource protection (3.62 vs. 2.66) are all significantly higher than in Al-Sharqat ($p < 0.001$ in all cases). For example, the difference in perceived air quality is supported by $t = 6.43$ ($p < 0.001$), and for waste management by $t = 6.24$ ($p < 0.001$). Overall, the composite mean of tourism indicators is 3.69 in Tikrit versus 2.69 in Al-Sharqat, and the composite mean of environmental indicators is 3.62 versus 2.65 respectively, confirming a consistent and statistically significant advantage for Tikrit across all measured dimensions.

Conclusion

The findings indicate a dual pattern in the study area: on the one hand, tourism contributes to improved economic conditions, higher income levels and

enhanced services and infrastructure; on the other hand, the quantitative expansion of tourism places increasing pressure on local environmental systems. The statistically significant differences between Tikrit and Al-Sharqat (with p-values generally below 0.001 across all tourism and environmental indicators) suggest that where planning and investment have been more intensive—as in Tikrit—the perceived benefits of tourism are greater, but the associated environmental pressures, such as waste generation and pollution, are also more pronounced. These results imply that current tourism development is predominantly growth-oriented—focusing on increasing visitor numbers and economic returns—rather than being fully aligned with sustainable development principles and environmental carrying capacity. Consequently, tourism planning in the region needs to be revised with an emphasis on integrated waste management, natural resource protection, pollution control and systematic education of both residents and tourists. Strengthening community participation in decision-making, enforcing clear environmental

regulations for tourism activities and directing investments towards more sustainable tourism models can help maintain the documented economic gains (e.g., higher mean scores for income and infrastructure in Tikrit) while mitigating environmental degradation and safeguarding the long-term quality of life of local residents.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work. No competing interest was declared.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

مقایسه تطبیقی بین گردشگری شهری و پایداری محیطی (نمونه‌های مورد مطالعه: شهرهای شرقاط و تکریت)

منیژه لاله‌پور^۱ ✉، هوشنگ سرور^۲ , احمد عبدالعزیز عبدالوهاب^۳

۱-دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران. Email: m.lalepour@maragheh.ac.ir

۲-دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران. Email: sarvarh@maragheh.ac.ir

۳-گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه تطبیقی وضعیت گردشگری شهری و پایداری محیطی در دو شهر شرقاط و تکریت انجام شده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌ها از طریق پرسش‌نامه طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۲۲۰ نفر از شهروندان (۱۱۱ نفر از تکریت و ۱۰۹ نفر از شرقاط) جمع‌آوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تی دو نمونه مستقل و آزمون لوین استفاده گردیده است. شاخص‌های مورد بررسی شامل ابعاد اقتصادی گردشگری (میزان درآمد و تعداد گردشگران ورودی)، ابعاد اجتماعی (رضایت ساکنان)، کیفیت خدمات و زیرساخت‌های گردشگری، و شاخص‌های زیست‌محیطی شامل کیفیت هوا، آب آشامیدنی، مدیریت پسماند، کنترل آلودگی صوتی و حفاظت از منابع طبیعی بوده است. نتایج نشان داد که شهر تکریت در تمامی شاخص‌های مورد بررسی عملکرد بهتری نسبت به شرقاط داشته است. در بعد اقتصادی، میانگین درآمد از گردشگری در تکریت ۳/۹۲ در مقابل ۲/۷۵ در شرقاط و تعداد گردشگران ورودی ۳/۶۴ در مقابل ۲/۷۷ بوده است. رضایت ساکنان از توسعه گردشگری در تکریت ۳/۵۲ نسبت به ۲/۷۳ در شرقاط، کیفیت خدمات گردشگری ۳/۶۶ در مقابل ۲/۶۱ و زیرساخت‌های گردشگری ۳/۶۲ در مقابل ۲/۶۷ بوده است. در شاخص‌های زیست‌محیطی نیز تکریت برتری قابل توجهی نشان داده است: کیفیت هوا ۳/۷۰ در مقابل ۲/۶۸، وضعیت آب آشامیدنی ۳/۵۸ در مقابل ۲/۶۸، مدیریت پسماند ۳/۶۲ در مقابل ۲/۶۰، کنترل آلودگی صوتی ۳/۶۰ در مقابل ۲/۷۲ و حفاظت از منابع طبیعی ۳/۶۲ در مقابل ۲/۶۶. تمامی این تفاوت‌ها در سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید شده‌اند. یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که تکریت الگوی موفق‌تری از توسعه گردشگری پایدار را تحقق بخشیده که در آن تعادل مطلوبی میان رشد اقتصادی و حفاظت محیطی برقرار شده است. این شهر از پتانسیل بالاتری برای توسعه گردشگری پایدار برخوردار بوده و شرایط مناسب‌تری برای جذب گردشگر و حفظ محیط زیست فراهم آورده است. در مقابل، شرقاط نیاز به بازنگری در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی یکپارچه جهت بهبود وضعیت موجود دارد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۱۱/۲۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۵/۰۱/۲۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۱/۲۵

صص. ۷۷-۵۷

واژگان کلیدی:

گردشگری شهری،

پایداری محیطی،

مقایسه تطبیقی،

شرقاط،

تکریت.

استناد: لاله‌پور، منیژه؛ سرور، هوشنگ و عبدالوهاب، احمد عبدالعزیز. (۱۴۰۵). مقایسه تطبیقی بین گردشگری شهری و پایداری محیطی (نمونه‌های مورد مطالعه: شهرهای شرقاط و تکریت). *مجله جغرافیا و پژوهش‌های شهری*، ۲(۴)، ۷۷-۵۷.

 <https://doi.org/10.22130/gur.2026.2085102.1040>

ناشر: دانشگاه مراغه

© نویسندگان

مقدمه

گردشگری شهری و پایداری محیطی به دلیل ماهیت تعاملی و گاهی متضاد خود، با توسعه اقتصادی، اشتغال‌زایی و ارتقای زیرساخت‌های شهری همراه است، از سوی دیگر، فشار بیش از حد بر منابع طبیعی و زیرساخت‌های شهری بر شکل‌گیری معضلات محیطی اثرگذار است (Imhana et al., 2025). افزایش حجم گردشگران در شهرهای پرتدد با آلودگی هوا، تولید زباله‌های غیرقابل بازیافت و کاهش کیفیت زندگی ساکنین روبرو است. علاوه بر این، رشد بی‌رویه صنعت گردشگری شهری، مصرف منابع حیاتی همچون آب و انرژی را افزایش داده و تعادل زیست‌محیطی را به خطر انداخته است. این موضوع به‌ویژه در شهرهایی که زیرساخت‌های ضعیفی دارند، به شکل حادتری نمایان شده است (Sabbaha, 2022).

از سوی دیگر، حضور گسترده گردشگران در مناطق شهری منجر به تغییر کاربری اراضی، افزایش قیمت مسکن و کاهش دسترسی ساکنین بومی به خدمات شهری شده است. همچنین، تخریب میراث فرهنگی و تغییر هویت محلی شهرها به دلیل تجاری‌سازی فضاهای شهری، از معضلات جدی در این زمینه است. نبود برنامه‌ریزی مؤثر برای مدیریت گردشگری شهری و هماهنگ‌سازی آن با اصول پایداری محیطی، تعادل بین توسعه اقتصادی و حفاظت از محیط‌زیست را برهم زده است (Mukhayber, 2018).

این مسئله با پیامدهای منفی همچون تغییر در ساختار اجتماعی و فرهنگی شهر، تخریب محیط‌زیست و منابع طبیعی، کم‌رنگ شدن آداب و رسوم سنتی، افزایش رفتارهای ناهنجار، وابستگی بیش از حد به گردشگری، از بین رفتن فضاهای سبز، تخریب جنگل‌ها و مراتع و آلودگی منابع آب و خاک و غیره برشمرد. افزایش آلودگی هوا و آب، تخریب جنگل‌ها و مراتع و از بین رفتن تنوع زیستی، عدم مدیریت صحیح پسماندها و فاضلاب‌ها، افزایش جرم و جنایت، و کاهش همبستگی اجتماعی، افزایش فقر و نابرابری در شهر، توزیع ناعادلانه منافع حاصل از گردشگری، بروز بحران‌های اقتصادی یا سیاسی، افزایش قیمت‌ها و اجاره‌بها ناشی از گردشگری را می‌توان از پیامدهای موضوع حاضر تلقی کرد؛ به‌طوریکه نارضایتی و اعتراضات اجتماعی و تغییر سبک زندگی مردم را در پی داشته است (Marhej, 2024).

گردشگری به عنوان یک صنعت مهم و رو به رشد، نقش بسزایی در توسعه اقتصادی و اجتماعی این شهرها دارد. گردشگری با ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، افزایش درآمد مردم محلی و بهبود زیرساخت‌های شهری دارای اهمیت است. با این حال، توسعه گردشگری بدون توجه به مسائل زیست‌محیطی منجر به تخریب منابع طبیعی، آلودگی محیط‌زیست و کاهش کیفیت زندگی مردم محلی شده است (Thawamriya & Farriha, 2019).

شهرهای شرقی و تکریت به دلیل موقعیت جغرافیایی و تاریخی خود، ظرفیت‌های قابل توجهی برای جذب گردشگر دارند، اما یکی از مهم‌ترین مشکلات، نبود زیرساخت‌های کافی برای مدیریت گردشگران است که منجر به فشار بیش از حد بر منابع طبیعی و محیط‌زیست شهرها شده است. آلودگی ناشی از افزایش تردد وسایل نقلیه گردشگری، تولید زباله‌های غیرقابل بازیافت و تخریب فضاهای سبز شهری از جمله معضلات رایج در این دو شهر است. علاوه بر این، کمبود سیستم‌های مدیریت پسماند و نظارت بر حفظ محیط‌زیست، پایداری این مناطق مورد تهدید قرار می‌دهد.

از سوی دیگر، توسعه گردشگری بدون برنامه‌ریزی منجر به تغییرات فرهنگی و اجتماعی در این شهرها شده است. افزایش تعداد گردشگران بدون در نظر گرفتن ظرفیت فرهنگی و اجتماعی شهرها، هویت محلی و سبک زندگی ساکنین را تحت تأثیر قرار داده است. تغییر کاربری اراضی برای ساخت هتل‌ها و مراکز تجاری، افزایش قیمت مسکن و خدمات و کاهش دسترسی جامعه محلی به منابع طبیعی، از دیگر مشکلاتی است که نیازمند سیاست‌گذاری‌های جامع و مدیریت هوشمندانه است. نبود هماهنگی بین نهادهای گردشگری و محیط‌زیستی نیز در تشدید این مشکلات شده و تحقق گردشگری اثرگذار است.

بررسی تطبیقی گردشگری شهری و پایداری محیطی در شهرهای شرقی و تکریت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا این دو شهر به عنوان مراکز بالقوه گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. با این

حال، رشد بی‌رویه گردشگری بدون در نظر گرفتن اصول پایداری، ممکن است به تخریب محیط‌زیست و از دست رفتن منابع طبیعی منجر گردد. با توجه به اینکه شرفاقت و تکریت دارای میراث فرهنگی و تاریخی ارزشمندی هستند، حفاظت از این میراث در برابر آسیب‌های ناشی از گردشگری ضروری است.

ردیابی مطالعه و بررسی پیشینه موضوع موردنظر در هر پژوهش علمی، لازم و ضروری است؛ زیرا بدون دستیابی به نتایج پژوهش دیگران و توسعه و تکامل آنها نمیتوان به پاسخی مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر دست یافت. در ارتباط با موضوع حاضر، در ادبیات علمی جهان و ایران تحقیقات گسترده‌ای صورت گرفته است. زاکیا و همکاران^۱ (۲۰۲۵) در پژوهشی با عنوان خرد محلی در گردشگری شهری: مطالعه موردی کریدور هنری شهری سوراکارتا^۲ نشان دادند که خیابان گاتوت سوروتو-نگارسوپورو^۳ در شهر سوراکارتا از نظر نقش گردشگری شهری دارای تناسب بسیار بالایی است. این نتایج اهمیت خرد محلی در تقویت گردشگری شهری را برجسته می‌کند. گوو و لیو^۴ (۲۰۲۴) در مقاله‌ای با عنوان پژوهش در توسعه پایدار اقتصاد گردشگری شهری: دیدگاهی از هم‌افزایی تاب‌آوری و کارایی، دریافتند که توسعه اقتصادی گردشگری شهری در استان هبی^۵ از مرحله اولیه به مرحله پیشرفته تکامل یافته است. با این حال، تفاوت‌های فضایی قابل توجهی بین شهرها وجود دارد که الگوی فضایی مقعر شرق-مرکز-غرب را نشان می‌دهد. ماجبی و هنری^۶ (۲۰۲۳) در پژوهش خود با عنوان دسترسی پذیری و جذابیت فضای سبز شهری برای توسعه گردشگری تفریحی و پایداری محیط زیست در آوجا^۷، نتیجه رسیدند که فضای سبز شهری نقش مهمی در توسعه گردشگری تفریحی و حفظ پایداری محیط زیست دارد. تان^۸ (۲۰۲۳) در مقاله خود با عنوان پژوهش در ظرفیت تحمل پایدار محیط گردشگری شهری بر اساس الگوریتم بهینه‌سازی چندهدفه به این نتیجه رسید که استفاده از روش‌های الگوریتمی می‌تواند به شناسایی و مدیریت بهتر ظرفیت تحمل محیط گردشگری شهری اثرگذار است. این امر به جلوگیری از تخریب زیست‌محیطی و ایجاد تعادل بین گردشگری و محیط زیست منجر می‌شود. البشندی^۹ (۲۰۲۳)، مقاله‌ای با عنوان چالش‌های گردشگری شهری و حفاظت از محیط‌زیست در شهر میراث اسلامی، به انجام رسانده است. نتایج نشان داد که نظریه‌ها و مطالعات قبلی، روش مطالعه تحلیلی تأثیر فعالیت‌های گردشگری بر شهرهای تاریخی، مبانی برخورد و مداخله در حفظ شهرهای میراثی از طریق مفهوم توسعه پایدار گردشگری قابل تحقق است. پاناسیوک^{۱۰} (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان سیاست توسعه پایدار گردشگری شهری به این نتیجه رسید که تدوین و اجرای سیاست‌های پایدار در حوزه گردشگری شهری می‌تواند به کاهش اثرات منفی گردشگری بر محیط زیست و بهبود کیفیت زندگی شهری منجر شود. این سیاست‌ها بر هماهنگی بین توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید دارند.

افزا و شمس‌الدینی، (۱۴۰۳)، پژوهشی با عنوان سنجش وضعیت گردشگری کلان‌شهر شیراز براساس مؤلفه‌های پایداری محیطی در طراحی شهری را به انجام رساندند. نتایج نشان داد که ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی به‌وسیله شاخص‌های هر کدام با مدل تی‌تک نمونه در جهت مثبت برای کلان‌شهر شیراز بوده است. حاتمی‌نژاد و همکاران، (۱۳۹۹)، مطالعه‌ای با عنوان ارزیابی پایداری زیست‌محیطی گردشگری شهری (نمونه موردی: شهر رشت)، انجام داده‌اند. در نتایج تحقیق می‌توان نبود تناسب میان منابع موجود و میزان مصرف و به تبع آن ناپایداری زیست محیطی منطقه را که موجب ایجاد فشار بر فضای بوم‌شناختی می‌گردد، را مشاهده نمود. در نتیجه برنامه‌ریزی جهت دستیابی به پایداری امری

¹ Zakiya et al

² Surakarta

³ Gatotkaca-Ngarsoh

⁴ Guo & Liu

⁵ Hebei

⁶ Majebi & Henry

⁷ Abuja

⁸ Tan

⁹ Al-Bashandi

¹⁰ Panasiuk

ضروری محسوب می‌گردد. خواجه‌نبی و همکاران (۱۳۹۹)، مقاله‌ای با عنوان تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری، مطالعه موردی: شهر گلوگاه، انجام داده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که در بخش گردشگران و جامعه میزبان ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی بر توسعه پایدار گردشگری شهر گلوگاه، تأثیر مستقیم دارند. رضازاده و همکاران (۱۳۹۸)، مقاله‌ای با عنوان پایداری محیط زیست شهری با رویکرد گردشگری (موردپژوهی: محله درکه در منطقه یک کلان‌شهر تهران)، تدوین کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که افزایش صمیمیت، روابط همسایگی و حس تعلق ساکنان به محله، استفاده از طبیعت منطقه در جذب گردشگر و همچنین افزایش تمایل ساکنان به سکونت در محله، از پتانسیل‌های تهیه برنامه‌های راهبردی برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار گردشگری در منطقه یک تهران به ویژه محله درکه هستند.

شناسایی خلأهای موجود در دانش نشان داده است که علی‌رغم تحقیقات انجام شده، کمبود مطالعات مقایسه‌ای جامع که به‌طور همزمان ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری را در نظر بگیرند، به‌وضوح قابل مشاهده می‌باشد. بیشتر پژوهش‌های داخلی به بررسی تک‌بعدی موضوع پرداخته و رویکرد تطبیقی میان مناطق مختلف در آن‌ها دیده نشده است. همچنین کمبود مطالعات میدانی با حجم نمونه کافی و استفاده از روش‌های آماری پیشرفته در بررسی شاخص‌های گردشگری و زیست‌محیطی مشهود است. خلأ دیگر مربوط به نبود تحقیقات جامع در خصوص شهرهای کوچک و متوسط عراق است که دارای پتانسیل‌های گردشگری قابل توجهی هستند اما کمتر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. این پژوهش تلاش دارد تا با ارائه مقایسه تطبیقی جامع میان دو شهر شرقاط و تکریت، بخشی از این خلأهای شناسایی شده را پوشش دهد و الگویی کاربردی برای سایر مناطق مشابه ارائه نماید.

هدف کلی این پژوهش ارائه مقایسه تطبیقی جامع میان وضعیت گردشگری شهری و پایداری محیطی در دو شهر شرقاط و تکریت است تا بتوان الگوهای مؤثر توسعه گردشگری پایدار را شناسایی و راهکارهای عملی برای بهبود وضعیت موجود ارائه نمود. این هدف کلی شامل بررسی و تحلیل شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری در هر دو منطقه، شناسایی نقاط قوت و ضعف هر شهر و ارائه توصیه‌های کاربردی برای دستیابی به توسعه گردشگری پایدار است. همچنین این پژوهش درصدد تعیین میزان تأثیر عوامل مختلف بر کیفیت گردشگری و پایداری محیطی بوده و تلاش دارد تا چارچوبی علمی برای برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری در مناطق مشابه فراهم آورد. نهایتاً، هدف اصلی این تحقیق ارائه دانش کاربردی است که بتواند در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی و سیاست‌گذاری‌های مرتبط با توسعه گردشگری مورد استفاده قرار گیرد. در همین راستا فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشد: بین شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی گردشگری شامل میزان درآمد، تعداد گردشگران ورودی، رضایت ساکنان و کیفیت خدمات در دو شهر تکریت و شرقاط تفاوت معناداری وجود دارد؛ بین وضعیت شاخص‌های زیست‌محیطی شامل کیفیت هوا، آب آشامیدنی، مدیریت پسماند، آلودگی صوتی و حفاظت از منابع طبیعی در شهرهای تکریت و شرقاط اختلاف معناداری مشاهده می‌شود و شهر تکریت نسبت به شرقاط در زمینه تعادل میان توسعه گردشگری و حفاظت محیط زیست عملکرد بهتری دارد و پتانسیل بالاتری برای توسعه گردشگری پایدار را نشان می‌دهد.

مبانی نظری

گردشگری شهری

گردشگری شهری فرصت‌های متنوعی برای تجربه زندگی شهری، آشنایی با میراث تاریخی و فرهنگی، بازدید از موزه‌ها و گالری‌های هنری و استفاده از خدمات متنوع شهری ارائه داده و به طور فزاینده‌ای توجه گردشگران و برنامه‌ریزان گردشگری را به خود جلب نموده است (Qalash & Khentar, 2019). سازمان جهانی گردشگری^۱، گردشگری شهری را به عنوان نوعی از فعالیت گردشگری که در فضای شهری با ویژگی‌های ذاتی آن صورت گرفته و با اقتصاد غیرکشاورزی

¹ UNWTO

شامل مدیریت، تولید، تجارت و خدمات و همچنین به عنوان نقاط کلیدی حمل و نقل مشخص شده است، تعریف نموده است. این تعریف بر این نکته تأکید دارد که مقاصد شهری طیف وسیع و ناهمگونی از تجربیات و محصولات فرهنگی، معماری، تکنولوژیکی، اجتماعی و طبیعی را برای تفریح و کسب و کار ارائه داده و این ویژگی‌ها گردشگری شهری را از سایر انواع گردشگری متمایز ساخته است (Bakhti & Behiyani, 2020). محیط‌های شهری طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های گردشگری را ارائه داده که پاسخگوی نیازها و علایق مختلف گردشگران است. فعالیت‌های مختلفی توسط گردشگران شهری انجام گرفته که شامل بازدید از ساختمان‌های درون شهر نظیر موزه‌ها و گالری‌های هنری، معابد مذهبی، آسمان‌خراش‌ها و ساختمان‌های دارای اهمیت تاریخی، بناهای یادبود و قبرستان‌ها است.

روش دیگری از گردشگری شهری مرتبط با حضور در رویدادهای جمعی نظیر جشنواره‌ها، کنسرت‌ها، کنفرانس‌ها و تظاهرات است. گردشگری فرهنگی که شامل بازدید از مراکز هنری پویا، موزه‌ها و تئاترها است و هدف نهایی گردشگر حضور در نمایش‌های معروف، مشاهده نقاشی‌های برجسته، شرکت در مراسم رونمایی کتاب یا سایر فعالیت‌های مرتبط با هنر است (Sabah & Mamen, 2018). فعالیت‌های غذاخوری نیز شکل محبوب گردشگری شهری محسوب شده که گردشگران امکان کشف گزینه‌های غذایی شهر از غذاهای محلی سنتی تا آشپزی‌های بین‌المللی را دارند. علاوه بر این، ورزش نیز جزء فعالیت‌های متنوع شهری است که گردشگران قادر به لذت‌بردن از آن هستند. فعالیت‌های گردشگری مرتبط با زندگی شبانه و گردشگری فرهنگی نیز از ویژگی‌های معمول گردشگری شهری است که به دلیل عرضه موجود در مناطق پرجمعیت‌تر شکل گرفته است (Samira & Fouzia, 2019).

پایداری محیطی

پایداری محیطی در گردشگری شهری به عنوان رویکردی جامع تعریف می‌شود که هدف آن حفظ و بهبود کیفیت محیط‌زیست شهری در حین توسعه فعالیت‌های گردشگری است و تضمین می‌کند که منابع طبیعی، اکوسیستم‌های شهری و کیفیت محیط‌زیست برای نسل‌های آینده حفظ شوند. این مفهوم شامل مدیریت بهینه منابع آب، انرژی، هوا و خاک شهری است که به گونه‌ای صورت می‌گیرد تا فعالیت‌های گردشگری نه تنها آسیبی به محیط‌زیست وارد نکند، بلکه در صورت امکان به بهبود وضعیت زیست‌محیطی شهر کمک نماید. این رویکرد مستلزم کنترل آلودگی هوا، آب و صدا ناشی از حمل‌ونقل گردشگران، مدیریت پسماند تولیدی در هتل‌ها و رستوران‌ها، حفظ فضای سبز و پارک‌های شهری، کاهش مصرف انرژی در ساختمان‌های گردشگری و استفاده از فناوری‌های سبز و انرژی‌های تجدیدپذیر است. همچنین پایداری محیطی شامل حفاظت از میراث طبیعی شهری مانند باغ‌های تاریخی، درختان کهنسال، آبراهه‌ها و اکوسیستم‌های شهری می‌شود که نقش مهمی در هویت بصری و زیبایی‌شناختی شهر ایفا می‌کنند (Besbaa et al, 2018).

اجرای موفق پایداری محیطی در گردشگری شهری نیازمند همکاری نزدیک بین مدیران شهری، صنعت گردشگری، جامعه محلی و خود گردشگران است تا از طریق سیاست‌هایی مانند ترویج حمل و نقل عمومی و دوچرخه‌سواری، استفاده از مواد بازیافتی در صنعت هتل‌داری، طراحی ساختمان‌های سبز، کاهش مصرف آب و انرژی و آموزش گردشگران درباره رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی، اهداف پایداری تحقق یابد. شاخص‌های اندازه‌گیری پایداری محیطی شامل میزان آلودگی هوا و آب، مقدار پسماند تولیدی، مصرف انرژی و آب در بخش گردشگری، سطح فضای سبز سرانه، کیفیت اکوسیستم‌های شهری و میزان استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر است. شهرهایی که موفق به تحقق پایداری محیطی در گردشگری شده‌اند نه تنها محیط زیست بهتری برای ساکنان و گردشگران فراهم می‌آورند، بلکه مزیت رقابتی قابل توجهی در جذب گردشگران آگاه و مسئول کسب می‌کنند و قادر به حفظ جذابیت‌های طبیعی خود برای دوره‌های طولانی‌تر خواهند بود (Khabiti & Mounah, 2017).

شاخص ردپای بوم‌شناختی ابزار کمی جامعی برای اندازه‌گیری میزان مصرف منابع طبیعی و تولید پسماند ناشی از فعالیت‌های گردشگری شهری است که بر اساس مساحت زمین و آب مورد نیاز برای تولید منابع مصرفی و جذب ضایعات تولیدی محاسبه می‌شود. شاخص ردپای بوم‌شناختی در گردشگری شهری امکان مقایسه تأثیرات زیست‌محیطی انواع

مختلف گردشگری، شناسایی فعالیت‌هایی که بیشترین ردپای زیست‌محیطی دارند، تعیین ظرفیت اکولوژیکی مقصد برای پذیرش گردشگر و طراحی استراتژی‌های کاهش مصرف منابع را فراهم می‌آورد. مثلاً مقایسه ردپای بوم‌شناختی گردشگری داخلی و بین‌المللی نشان می‌دهد که گردشگری بین‌المللی به دلیل حمل‌ونقل طولانی‌تر معمولاً ردپای کربنی بالاتری دارد، در حالی که گردشگری لوکس به دلیل مصرف بالای منابع در هتل‌ها و رستوران‌های درجه یک ردپای بالاتری در سایر مؤلفه‌ها ایجاد می‌کند. این شاخص همچنین به شهرها کمک می‌کند تا اهداف کمی برای کاهش تأثیرات زیست‌محیطی تعیین کرده، پیشرفت خود را در دستیابی به این اهداف نظارت کنند و سیاست‌هایی مانند تشویق گردشگری محلی، استفاده از مواد غذایی ارگانیک و محلی، کاهش مصرف انرژی، و ترویج حمل‌ونقل پایدار را با اولویت‌بندی علمی اجرا نمایند (Besbaa et al, 2018).

اثرات گردشگری بر محیط زیست

گردشگری شهری طیف وسیعی از تأثیرات مخرب بر محیط زیست شهری ایجاد می‌کند که عمدتاً ناشی از افزایش فشار بر منابع طبیعی محدود، تولید آلودگی‌های متنوع و تخریب اکوسیستم‌های شهری است. آلودگی آب، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، همچنین تولید پسماند از چالش‌های جدی زیست‌محیطی گردشگری شهری است (Mijazi, 2023). پسماندهای جامد ناشی از بسته‌بندی‌های غذا، ظروف یکبار مصرف، سوغاتی‌ها و مواد تبلیغاتی، پسماندهای آلی از رستوران‌ها و هتل‌ها، و پسماندهای خطرناک مانند باتری‌ها و مواد شیمیایی تمیزکننده می‌شود که اغلب به دلیل حجم بالا و مدیریت ناکافی وارد محیط زیست شده و خاک و آب‌های زیرزمینی را آلوده می‌کنند. مصرف بیش از حد منابع طبیعی نیز مشکل عمده‌ای است که شامل مصرف آب برای نظافت، آشپزی، استخر و فضای سبز هتل‌ها که اغلب چندین برابر مصرف خانوارهای عادی است، مصرف انرژی برای تأمین راحتی گردشگران که معمولاً بالاتر از استانداردهای محلی تنظیم می‌شود و استفاده از منابع غذایی که ممکن است منجر به افزایش قیمت مواد غذایی برای ساکنان محلی شود. تخریب فضاهای طبیعی شهری از طریق ساخت‌وساز هتل‌ها و امکانات گردشگری، تبدیل پارک‌ها و باغ‌ها به مراکز تجاری، فشار ناشی از پیمان شدن مناطق سبز توسط گردشگران، و تخریب زیستگاه‌های طبیعی حیوانات شهری نیز از جمله پیامدهای مخرب گردشگری بر اکوسیستم‌های شهری محسوب می‌شود (Al-Mashhadani, 2022).

گردشگری شهری در صورت مدیریت مناسب و هدفمند می‌تواند انگیزه‌های قوی برای حفاظت و بهبود محیط زیست شهری فراهم آورد و به عنوان ابزاری مؤثر برای توسعه پایدار شهری عمل کند. حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی یکی از مهم‌ترین مزایای بالقوه گردشگری است که از طریق ایجاد ارزش اقتصادی برای مناطق تاریخی، پارک‌ها، باغ‌های قدیمی و اکوسیستم‌های شهری تحقق می‌یابد، زیرا حضور گردشگران و درآمدهای ناشی از آن انگیزه مالی لازم برای نگهداری، مرمت و حفاظت از این منابع را فراهم می‌آورد. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های زیست‌محیطی نیز پیامد مثبت مهمی است که شامل بهبود سیستم‌های تصفیه آب و فاضلاب برای خدمت‌رسانی به گردشگران، توسعه حمل‌ونقل عمومی پاک و کارآمد، ایجاد مناطق سبز و پارک‌های جدید و ارتقای سیستم‌های مدیریت پسماند می‌شود که نه تنها به گردشگران بلکه به کل ساکنان شهر سود می‌رساند. گردشگری همچنین می‌تواند محرک توسعه فناوری‌های سبز و نوآوری‌های زیست‌محیطی باشد، زیرا رقابت برای جذب گردشگران آگاه و مسئول، هتل‌ها و مراکز گردشگری را به استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، سیستم‌های هوشمند مدیریت انرژی، مواد ساختمانی سبز و روش‌های کشاورزی ارگانیک تشویق می‌کند (Khalaf & Mahdi, 2024).

آموزش و آگاهی‌بخشی زیست‌محیطی نیز یکی از ارزشمندترین کارکردهای گردشگری پایدار است که از طریق برنامه‌های آموزشی در موزه‌های طبیعی، مراکز تفسیر محیط زیست، تورهای اکولوژیکی و فعالیت‌های تعاملی با طبیعت شهری، آگاهی گردشگران و ساکنان محلی نسبت به اهمیت حفاظت محیط زیست افزایش می‌یابد و رفتارهای مسئولانه‌تری را تشویق می‌کند. گردشگری پایدار همچنین می‌تواند منجر به بازگردانی و احیای اکوسیستم‌های تخریب‌شده شود که از طریق پروژه‌های بازسازی مناطق آلوده، کاشت گونه‌های بومی، ایجاد کریدورهای سبز برای اتصال زیستگاه‌ها و حذف

گونه‌های مهاجم انجام می‌شود. توسعه اقتصاد سبز محلی نیز از دیگر مزایای گردشگری مسئولانه است که شامل حمایت از تولیدکنندگان محلی مواد غذایی ارگانیک، صنایع دستی سنتی، و خدمات محیط‌زیستی می‌شود که هم درآمد پایدار برای جامعه محلی ایجاد می‌کند و هم فشار بر منابع طبیعی را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، گردشگری می‌تواند انگیزه‌ای برای تصویب و اجرای قوانین سختگیرانه‌تر زیست‌محیطی، ایجاد مناطق حفاظت‌شده جدید و تقویت نظارت بر فعالیت‌های آلوده‌کننده فراهم آورد، زیرا کیفیت محیط زیست به عنوان دارایی اقتصادی مهم شهر شناخته می‌شود (Tawahriya, 2025).

روشی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی-توسعه‌ای و از حیث روش، توصیفی-تحلیلی با رویکرد کمی و مقایسه‌ای-تطبیقی می‌باشد. هدف بررسی و تبیین رابطه میان گردشگری شهری و پایداری محیطی در دو شهر شرقاقت و تکریت است. چارچوب فلسفی تحقیق بر پارادایم اثبات‌گرایی انتقادی استوار است و بر اندازه‌گیری عینی متغیرها، تحلیل آماری داده‌ها و در عین حال به زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و مکانی هر دو شهر تأکید دارد. جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان محلی، کارشناسان تخصصی و مدیران شهری مرتبط با حوزه گردشگری و محیط‌زیست در دو شهر مورد مطالعه است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۵ درصد، ۲۲۰ نفر تعیین شد که به صورت متناسب میان گروه‌های ذی‌نفع در دو شهر توزیع گردید. روش نمونه‌گیری، طبقه‌ای تصادفی بوده است تا نمایندگی مناسب تمامی زیرگروه‌های جامعه آماری تضمین شود. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسش‌نامه‌های استاندارد مبتنی بر مقیاس‌های معتبر بین‌المللی و همچنین مصاحبه‌های ساختاریافته با کارشناسان و مدیران شهری گردآوری شد. پرسش‌نامه شاخص‌های گردشگری شهری (مانند درآمد گردشگری، کیفیت خدمات و رضایت ساکنان) و شاخص‌های پایداری محیطی (شامل کیفیت هوا و آب، تولید پسماند، مصرف انرژی و حفاظت از منابع طبیعی) را اندازه‌گیری می‌کنند. روایی ابزارها از طریق روایی محتوایی و صوری و پایایی آنها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شده است. تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از آمار توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد. در بخش استنباطی، آزمون لوین برای بررسی همگنی واریانس‌ها و آزمون تی دو نمونه مستقل به منظور مقایسه معنادار شاخص‌های گردشگری و پایداری محیطی بین دو شهر به کار گرفته شد. این رویکرد تحلیلی امکان شناسایی تفاوت‌ها و شباهت‌های ساختاری، استخراج الگوهای قابل تعمیم و ارائه پیشنهادها کاربردی برای توسعه پایدار گردشگری شهری را فراهم می‌آورد.

جدول ۱. توزیع نمونه آماری بر اساس گروه‌های ذی‌نفع و شهرها

گروه‌های ذی‌نفع	شهر شرقاقت	شهر تکریت	مجموع	درصد از کل نمونه
شهروندان محلی	۷۷	۷۷	۱۵۴	۷۰٪
کارشناسان تخصصی	۱۶	۱۷	۳۳	۱۵٪
مدیران شهری	۱۶	۱۷	۳۳	۱۵٪
مجموع کل	۱۰۹	۱۱۱	۲۲۰	۱۰۰٪
درصد هر شهر	۴۹/۵٪	۵۰/۵٪	-	-

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

جدول ۲. متغیرهای پژوهش و آزمون‌های آماری

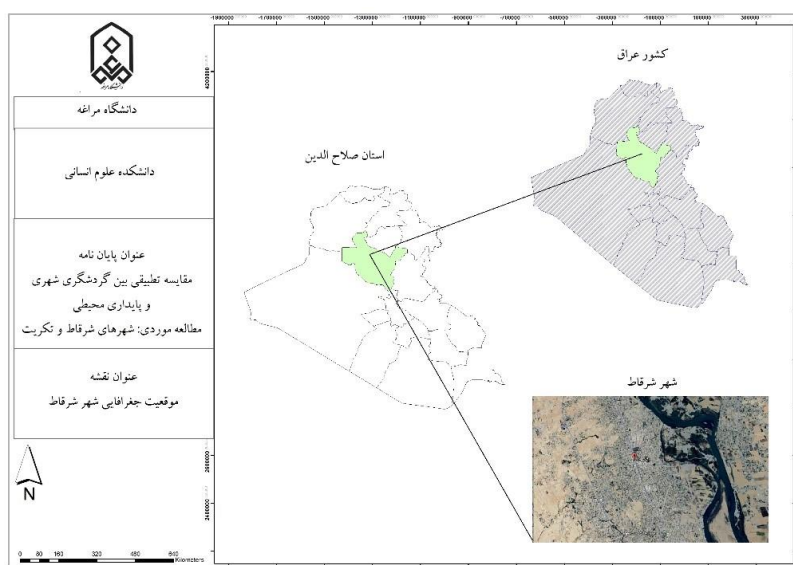
بخش تحلیل	دسته‌بندی / نوع	متغیرها / توضیحات	نوع داده
بخش توصیفی	متغیرهای جمعیت‌شناختی	توزیع سنی نمونه آماری (گروه‌های سنی مختلف)	رتبه‌ای
		توزیع جنسیتی (مرد و زن)	اسمی
		سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان	رتبه‌ای
		وضعیت اشتغال و نوع شغل	اسمی
		میزان درآمد خانوار	کمی
		مدت سکونت در شهر (برای ساکنان محلی)	کمی
		کشور مبدأ و مدت اقامت (برای گردشگران)	اسمی/کمی
		سوابق تحصیلی و تجربه کاری (برای کارشناسان و مدیران)	رتبه‌ای

کمی	میزان درآمد از گردشگری	شاخص‌های گردشگری شهری	بخش استنباطی
کمی	تعداد گردشگران ورودی		
کمی	رضایت ساکنان از توسعه گردشگری		
کمی	کیفیت خدمات گردشگری		
کمی	زیرساخت‌های گردشگری		
کمی	وضعیت آلودگی هوا	شاخص‌های پایداری محیطی	
کمی	وضعیت آب آشامیدنی		
کمی	میزان تولید پسماند		
کمی	میزان آلودگی صوتی		
کمی	حفاظت از منابع طبیعی		
اسمی	شهر (شرقاط و تکریت)	متغیر مستقل	بخش استنباطی
کمی	شاخص‌های گردشگری شهری	متغیرهای وابسته	
کمی	شاخص‌های پایداری محیطی		
-	بررسی همگنی واریانس‌ها	آزمون لوین	آزمون‌های آماری
-	مقایسه میانگین شاخص‌ها بین دو شهر	آزمون تی دو نمونه مستقل	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

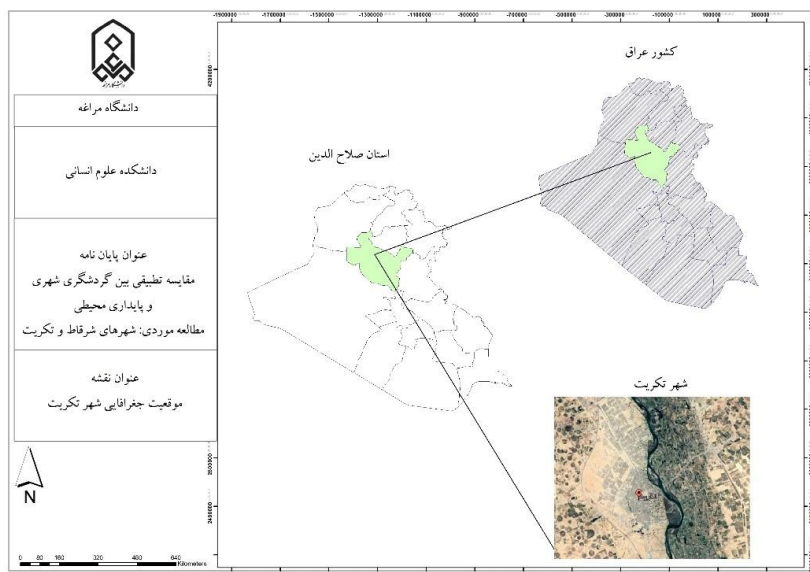
محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شامل دو شهر شرقاط و تکریت واقع در استان صلاح‌الدین عراق است که به دلیل موقعیت جغرافیایی، تاریخی و نقش آنها در شبکه گردشگری شهری منطقه، به‌عنوان نمونه‌های مناسب برای تحلیل تطبیقی انتخاب شده‌اند. هر دو شهر در امتداد رودخانه دجله قرار دارند و از ظرفیت‌های قابل توجه طبیعی، فرهنگی و تاریخی برخوردارند، اما از نظر ساختار فضایی، سطح توسعه زیرساخت‌های گردشگری و نحوه مدیریت محیط‌زیست شهری تفاوت‌های معناداری دارند. شرقاط با پیشینه تاریخی کهن، بافت اجتماعی سنتی و مجاورت مستقیم با منابع طبیعی، نمونه‌ای از شهرهای دارای پتانسیل گردشگری در حال توسعه محسوب می‌شود، در حالیکه تکریت به‌عنوان مرکز استان، از تمرکز بیشتر فعالیت‌های اداری، جمعیتی و گردشگری برخوردار است و فشارهای محیطی متفاوتی را تجربه می‌کند. این تفاوت‌ها، در کنار قرارگیری هر دو شهر در یک بستر اقلیمی و منطقه‌ای مشترک، امکان بررسی دقیق تعامل گردشگری شهری و پایداری محیطی و استخراج الگوهای قابل تعمیم برای سایر شهرهای مشابه در منطقه را فراهم می‌آورد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی شهر شرقاط

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی شهر تکريت

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

یافته‌های پژوهش

نتایج تحلیل توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی در شهر شرفاها نشان‌دهنده ترکیب متنوع و متعادلی از پاسخ‌دهندگان است که امکان تعمیم یافته‌ها به کل جامعه آماری را فراهم می‌سازد. از نظر توزیع سنی، گروه جوانان ۲۰-۳۵ سال با ۴۲ درصد بیشترین فراوانی را در نمونه تشکیل می‌دهند، در حالی که گروه میانسال ۳۶-۵۰ سال ۳۵ درصد و گروه مسن بالای ۵۰ سال ۲۳ درصد از نمونه را شامل می‌شوند. توزیع جنسیتی نیز نسبتاً متعادل است با ۵۸ درصد مردان و ۴۲ درصد زنان که نشان‌دهنده مشارکت مناسب هر دو جنس در پژوهش است. سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان از تنوع قابل توجهی برخوردار است، به طوری که ۳۱ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۲۹ درصد کارشناسی، ۲۳ درصد فوق‌دیپلم و ۱۷ درصد تحصیلات تکمیلی هستند. از نظر وضعیت شغلی، ۳۸ درصد پاسخ‌دهندگان در بخش خصوصی، ۳۴ درصد در بخش دولتی، ۱۸ درصد خوداشتغال و ۱۰ درصد بیکار یا بازنشسته هستند. میزان درآمد ماهانه خانوارها نیز طیف وسیعی را شامل می‌شود که ۲۵ درصد درآمد زیر ۵۰۰ هزار دینار، ۴۱ درصد بین ۵۰۰ تا یک میلیون دینار، ۲۲ درصد بین یک تا دو میلیون دینار و ۱۲ درصد بالای دو میلیون دینار دارند. مدت سکونت ساکنان محلی با میانگین ۱۸ سال نشان‌دهنده ثبات جمعیتی و عمق تجربه زیسته از تغییرات شهری است، در حالیکه سوابق تحصیلی و تجربه کاری کارشناسان و مدیران با میانگین ۱۲ سال اعتبار لازم برای ارائه نظرات تخصصی را تضمین می‌کند.

تحلیل توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی در شهر تکريت نشان‌دهنده ساختار جمعیتی متمایزی نسبت به شرفاها است که تأثیرات متفاوتی بر دیدگاه‌های مربوط به گردشگری و پایداری محیطی دارد. توزیع سنی در تکريت نسبتاً متعادلی نشان می‌دهد، به طوری که گروه میانسال ۳۶-۵۰ سال با ۳۹ درصد بیشترین سهم را داشته، در حالی که جوانان ۲۰-۳۵ سال ۳۸ درصد و افراد بالای ۵۰ سال ۲۳ درصد از نمونه را تشکیل می‌دهند. از منظر جنسیت، توزیع در تکريت با ۵۲ درصد مردان و ۴۸ درصد زنان، نشان‌دهنده مشارکت بیشتر زنان در مقایسه با شرفاها است. سطح تحصیلات در تکريت تنوع بالاتری دارد و ۲۶ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۳۳ درصد کارشناسی، ۲۴ درصد فوق‌دیپلم و ۱۷ درصد تحصیلات تکمیلی هستند که نشان‌دهنده سطح تحصیلات بالاتر در این شهر است. وضعیت اشتغال در تکريت متمایل به بخش دولتی است، به طوری که ۴۳ درصد در بخش دولتی، ۳۱ درصد در بخش خصوصی، ۱۶ درصد خوداشتغال و ۱۰ درصد بیکار یا بازنشسته هستند. میزان درآمد خانوارها نیز وضعیت بهتری نشان می‌دهد که ۲۰ درصد درآمد زیر ۵۰۰ هزار دینار، ۳۵ درصد بین ۵۰۰ تا یک میلیون دینار، ۲۸ درصد بین یک تا دو میلیون دینار و ۱۷ درصد بالای دو میلیون دینار

دارند. مدت سکونت ساکنان محلی با میانگین ۲۲ سال نشان‌دهنده ثبات بیشتر جمعیتی و تعلق عمیق‌تر به شهر است، درحالی‌که سوابق تحصیلی و تجربه کاری کارشناسان و مدیران با میانگین ۱۵ سال سطح تخصص بالاتری را در مقایسه با شرفا نشان می‌دهد.

تفاوت‌سنجی متغیر میزان درآمد از گردشگری بین دو شهر تکریت و شرفا

بر اساس نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای برای بررسی تفاوت میزان درآمد از گردشگری بین دو شهر تکریت و شرفا، مشاهده شد که شهر تکریت با میانگین ۳/۹۲ و انحراف معیار ۱/۰۸۰ نسبت به شهر شرفا با میانگین ۲/۷۵ و انحراف معیار ۱/۳۷۵ وضعیت بهتری در زمینه درآمدزایی از گردشگری دارد. حجم نمونه در شهر تکریت ۱۱۱ نفر و در شهر شرفا ۱۰۹ نفر بوده که نشان‌دهنده تعادل مناسب در اندازه نمونه‌های مورد بررسی است. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۱۷/۹۲۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها رد شده و بنابراین از آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر استفاده شد. مقدار t محاسبه شده برابر ۶/۹۸۹ با درجه آزادی ۲۰۴/۶۸۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ حاکی از وجود تفاوت معنادار آماری بین دو گروه است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۱/۱۶۷ با خطای استاندارد ۰/۱۶۷ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۸۳۸ تا ۱/۴۹۶ قرار دارد که عدم شامل شدن صفر در این بازه، معناداری تفاوت را تأیید نموده است.

جدول ۳. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص میزان درآمد از گردشگری

آزمون تی برای برابری میانگین						آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها		میزان درآمد از گردشگری	
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F		
									پایین تر
۱/۴۹۵	۰/۸۳۸	۰/۱۶۷	۱/۱۶۷	۰/۰۰	۲۱۸	۷/۰۰۴	۰/۰۰	۱۷/۹۲۳	واریانس‌های برابر (فرض شده)
۱/۴۹۶	۰/۸۳۸	۰/۱۶۷	۱/۱۶۷	۰/۰۰	۲۰۴/۶۸۴	۶/۹۸۹	-	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر تعداد گردشگران ورودی بین دو شهر تکریت و شرفا

نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای برای مقایسه تعداد گردشگران ورودی بین شهرهای تکریت و شرفا نشان داد که شهر تکریت با میانگین ۳/۶۴ و انحراف معیار ۰/۹۴۲ عملکرد بهتری نسبت به شهر شرفا با میانگین ۲/۷۷ و انحراف معیار ۱/۲۳۷ در جذب گردشگر داشته است. حجم نمونه‌های آماری در هر دو شهر تقریباً برابر بوده به طوری که از ۱۱۱ پاسخ‌دهنده در تکریت و ۱۰۹ پاسخ‌دهنده در شرفا اطلاعات جمع‌آوری شد که این تعادل اعتبار نتایج را تقویت نموده است. آزمون لوین برای بررسی برابری واریانس‌ها با مقدار F برابر ۵/۹۸۴ و سطح معناداری ۰/۰۱۵ نشان داد که فرض همگنی واریانس‌ها رد شده و لذا از آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر استفاده گردید. مقدار t محاسبه شده ۵/۸۵۵ با درجه آزادی ۲۰۱/۷۶۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ بیانگر وجود تفاوت معنادار آماری بین دو گروه است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۰/۸۶۹ با خطای استاندارد ۰/۱۴۸ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد این اختلاف بین ۰/۵۷۶ تا ۱/۱۶۲ قرار گرفته که عدم قرارگیری صفر در این محدوده، معناداری آماری تفاوت میان دو شهر را در زمینه تعداد گردشگران ورودی تأیید نموده است.

جدول ۴. نتایج آزمون تی دو نمونه ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص تعداد گردشگران ورودی

آزمون تی برای برابری میانگین						آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها			
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	واریانس‌های برابر (فرض شده)	تعداد گردشگران ورودی
۰/۵۷۷	۰/۱۴۸	۰/۸۶۹	۰/۰۰	۲۱۸	۵/۸۶۹	۰/۰۱۵	۵/۹۸۴	واریانس‌های برابر (فرض شده)	تعداد گردشگران ورودی
۰/۵۷۶	۰/۱۴۸	۰/۸۶۹	۰/۰۰۰	۲۰۱/۷۶۷	۵/۸۵۵	-	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر رضایت ساکنان از توسعه گردشگری بین دو شهر تکریت و شرفاط

بررسی شاخص رضایت ساکنان از توسعه گردشگری با استفاده از آزمون تی دو نمونه‌ای نشان داد که بین دو شهر تکریت و شرفاط تفاوت قابل توجهی وجود دارد. شهر تکریت با میانگین ۳/۵۲ و انحراف معیار ۱/۰۶۹ از ۱۱۱ پاسخ‌دهنده، سطح رضایت بالاتری نسبت به شهر شرفاط با میانگین ۲/۷۳ و انحراف معیار ۱/۲۵۹ از ۱۰۹ پاسخ‌دهنده را نشان داده است. این اختلاف در میانگین‌ها بیانگر آن است که ساکنان شهر تکریت نگرش مثبت‌تری نسبت به توسعه گردشگری در منطقه خود دارند. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۴/۹۳۶ و سطح معناداری ۰/۰۲۷ بیانگر آن است که فرض برابری واریانس‌ها رد شده و بنابراین آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر مورد استفاده قرار گرفت. مقدار t محاسبه شده ۵/۰۰۳ با درجه آزادی ۲۱۱/۱۲۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ وجود تفاوت معنادار آماری را بین دو گروه تأیید نموده است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۰/۷۸۹ با خطای استاندارد ۰/۱۵۸ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۴۷۸ تا ۱/۰۹۹ محاسبه شده که عدم شامل بودن صفر در این بازه، معناداری تفاوت را در سطح اطمینان مطلوب تضمین نموده است.

جدول ۵. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص رضایت ساکنان از توسعه گردشگری

آزمون تی برای برابری میانگین						آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها			
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	واریانس‌های برابر (فرض شده)	رضایت ساکنان از توسعه گردشگری
۰/۴۷۸	۰/۱۵۷	۰/۷۸۹	۰/۰۰۰	۲۱۸	۵/۰۱۰	۰/۰۲۷	۴/۹۳۶	واریانس‌های برابر (فرض شده)	رضایت ساکنان از توسعه گردشگری
۰/۴۷۸	۰/۱۵۸	۰/۷۸۹	۰/۰۰۰	۲۱۱/۱۲۳	۵/۰۰۳	-	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر کیفیت خدمات گردشگری بین دو شهر تکریت و شرقاط

آزمون تی دو نمونه‌ای برای مقایسه کیفیت خدمات گردشگری بین شهرهای تکریت و شرقاط تفاوت چشمگیری را آشکار ساخت. شهر تکریت با میانگین ۳/۶۶ و انحراف معیار ۱/۰۰۴ از ۱۱۱ مشارکت‌کننده، عملکرد برتری نسبت به شهر شرقاط با میانگین ۲/۶۱ و انحراف معیار ۱/۲۶۹ از ۱۰۹ مشارکت‌کننده در ارائه خدمات گردشگری نشان داده است. این یافته‌ها حاکی از آن است که زیرساخت‌ها و امکانات گردشگری در تکریت از کیفیت مطلوب‌تری برخوردار بوده و توانسته است انتظارات گردشگران را بهتر پاسخ دهد. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۱۱/۷۱۵ و سطح معناداری ۰/۰۰۱ نشان داد که فرض همگنی واریانس‌ها رد شده و بنابراین آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر مورد استفاده قرار گرفت. مقدار t محاسبه شده ۶/۸۰۹ با درجه آزادی ۲۰۵/۴۰۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ بیانگر وجود تفاوت معنادار آماری بین دو شهر است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۱/۰۵۲ با خطای استاندارد ۰/۱۵۵ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۷۴۸ تا ۱/۳۵۷ محاسبه شده که عدم حضور صفر در این محدوده، معناداری تفاوت کیفیت خدمات گردشگری بین دو شهر را در سطح آماری مطلوب تأیید نموده است.

جدول ۶. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص کیفیت خدمات گردشگری

آزمون تی برای برابری میانگین		آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها							
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	واریانس‌های برابر (فرض شده)	کیفیت خدمات گردشگری
پایین تر	بالاتر							واریانس‌های نابرابر (فرض شده)	
۰/۷۴۸	۱/۳۵۶	۰/۱۵۴	۱/۰۵۲	۰/۰۰۰	۲۱۸	۶/۸۲۴	۱۱/۷۱۵	واریانس‌های برابر (فرض شده)	کیفیت خدمات گردشگری
۰/۷۴۸	۱/۳۵۷	۰/۱۵۵	۱/۰۵۲	۰/۰۰۰	۲۰۵/۴۰۰	۶/۸۰۹	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر زیرساخت‌های گردشگری بین دو شهر تکریت و شرقاط

نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای برای بررسی وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در دو شهر تکریت و شرقاط تفاوت قابل ملاحظه‌ای را نشان داد. شهر تکریت با میانگین ۳/۶۲ و انحراف معیار ۱/۱۹۱ بر اساس نظرات ۱۱۱ پاسخ‌دهنده، وضعیت مطلوب‌تری نسبت به شهر شرقاط با میانگین ۲/۶۷ و انحراف معیار ۱/۲۸۴ از ۱۰۹ پاسخ‌دهنده در زمینه زیرساخت‌های گردشگری داشته است. این تفاوت در میانگین‌ها نشان‌دهنده برتری تکریت در ارائه امکانات و تسهیلات لازم برای توسعه فعالیت‌های گردشگری است که شامل تجهیزات، دسترسی‌ها و خدمات پشتیبان مورد نیاز گردشگران باشد. آزمون لوین با مقدار F برابر ۲/۵۳۴ و سطح معناداری ۰/۱۱۳ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته شده و بنابراین از آزمون تی با فرض واریانس‌های برابر استفاده شد. با این حال، نتایج هر دو حالت فرض واریانس‌های برابر و نابرابر یکسان بوده است. مقدار t محاسبه شده ۵/۶۹۷ با درجه آزادی ۲۱۶/۱۲۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ وجود تفاوت معنادار آماری بین دو گروه را تأیید نموده است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۰/۹۵۲ با خطای استاندارد ۰/۱۶۷ محاسبه شده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۶۲۳ تا ۱/۲۸۱ قرار گرفته که عدم شامل شدن صفر در این بازه، برتری معنادار شهر تکریت در زمینه زیرساخت‌های گردشگری را نسبت به شرقاط تضمین نموده است.

جدول ۷. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص زیرساخت‌های گردشگری

آزمون تی برای برابری میانگین						آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها			
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	واریانس‌های برابر (فرض شده)	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)
۰/۶۲۳	۰/۱۶۷	۰/۹۵۲	۰/۰۰۰	۲۱۸	۵/۷۰۱	۰/۱۱۳	۲/۵۳۴	واریانس‌های برابر (فرض شده)	زیرساخت‌های گردشگری
۰/۶۲۳	۰/۱۶۷	۰/۹۵۲	۰/۰۰۰	۲۱۶/۱۲۴	۵/۶۹۷	-	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر وضعیت آلودگی هوا بین دو شهر تکریت و شرقاط

بررسی وضعیت آلودگی هوا در دو شهر تکریت و شرقاط با استفاده از آزمون تی دو نمونه‌ای تفاوت قابل ملاحظه‌ای را آشکار ساخت. شهر تکریت با میانگین ۳/۷۰ و انحراف معیار ۱/۰۸۴ بر اساس پاسخ‌های ۱۱۱ نفر از ساکنان، شرایط بهتری نسبت به شهر شرقاط با میانگین ۲/۶۸ و انحراف معیار ۱/۲۶۸ از ۱۰۹ پاسخ‌دهنده در زمینه کیفیت هوا نشان داده است. این اختلاف معنادار نشان‌دهنده آن است که ساکنان تکریت وضعیت پاک‌تر و مناسب‌تری از کیفیت هوای شهر خود را گزارش نموده‌اند که این امر نقش مهمی در جذابیت گردشگری منطقه ایفا خواهد نمود. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۶/۵۹۲ و سطح معناداری ۰/۰۱۱ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها رد شده و بنابراین آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر مورد استفاده قرار گرفت. مقدار t محاسبه شده ۶/۴۳۱ با درجه آزادی ۲۱۱/۵۸۵ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ بیانگر وجود تفاوت معنادار آماری بین دو شهر است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۱/۰۲۴ با خطای استاندارد ۰/۱۵۹ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۷۱۰ تا ۱/۳۳۸ محاسبه شده که عدم حضور صفر در این بازه، برتری معنادار شهر تکریت در زمینه کیفیت هوا نسبت به شرقاط را در سطح اطمینان مطلوب تأیید نموده است.

جدول ۸. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص وضعیت آلودگی هوا

آزمون تی برای برابری میانگین						آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها			
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	واریانس‌های برابر (فرض شده)	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)
۰/۷۱۱	۰/۱۵۹	۱/۰۲۴	۰/۰۰۰	۲۱۸	۶/۴۴۱	۰/۰۱۱	۶/۵۹۲	واریانس‌های برابر (فرض شده)	وضعیت آلودگی هوا
۰/۷۱۰	۰/۱۵۹	۱/۰۲۴	۰/۰۰۰	۲۱۱/۵۸۵	۶/۴۳۱	-	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر وضعیت آب آشامیدنی بین دو شهر تکریت و شرقاط

آزمون تی دو نمونه‌ای برای مقایسه وضعیت آب آشامیدنی بین شهرهای تکریت و شرقاط تفاوت چشمگیری را نشان داد. شهر تکریت با میانگین ۳/۵۸ و انحراف معیار ۱/۱۶۴ بر اساس نظرات ۱۱۱ پاسخ‌دهنده، کیفیت بهتری نسبت به شهر شرقاط با میانگین ۲/۶۸ و انحراف معیار ۱/۲۹۰ از ۱۰۹ مشارکت‌کننده در زمینه تأمین آب آشامیدنی سالم داشته است. این یافته حاکی از آن است که زیرساخت‌های آب‌رسانی و کیفیت منابع آبی در تکریت از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار بوده که نه تنها برای ساکنان محلی بلکه برای گردشگران نیز شرایط بهداشتی مناسب‌تری فراهم آورده است. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۲/۶۲۵ و سطح معناداری ۰/۱۰۷ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته شده ولی به دلیل نزدیکی به آستانه معناداری، نتایج هر دو حالت فرض واریانس‌های برابر و نابرابر ارائه شده است. مقدار t محاسبه شده ۵/۴۱۵ با درجه آزادی ۲۱۴/۸۸۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ وجود تفاوت معنادار آماری بین دو گروه را تأیید نموده است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۰/۸۹۸ با خطای استاندارد ۰/۱۶۶ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۵۷۱ تا ۱/۲۲۴ محاسبه شده که عدم شامل شدن صفر در این محدوده، برتری معنادار شهر تکریت در تأمین آب آشامیدنی با کیفیت نسبت به شرقاط را در سطح آماری مطلوب تضمین نموده است.

جدول ۹. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص وضعیت آب آشامیدنی

آزمون تی برای برابری میانگین		آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها							
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	وضعیت آب آشامیدنی	واریانس‌های برابر (فرض شده)
پایین تر	بالاتر								
۰/۵۷۱	۱/۲۲۴	۰/۱۶۶	۰/۸۹۸	۰/۰۰۰	۲۱۸	۵/۴۲۰	۰/۱۰۷	۲/۶۲۵	واریانس‌های برابر (فرض شده)
۰/۵۷۱	۱/۲۲۴	۰/۱۶۶	۰/۸۹۸	۰/۰۰۰	۲۱۴/۸۸۰	۵/۴۱۵	-	-	واریانس‌های نابرابر (فرض شده)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر میزان تولید پسماند بین دو شهر تکریت و شرقاط

بررسی میزان تولید پسماند در دو شهر تکریت و شرقاط با استفاده از آزمون تی دو نمونه‌ای تفاوت قابل توجهی را آشکار ساخت. شهر تکریت با میانگین ۳/۶۲ و انحراف معیار ۱/۰۶۲ بر اساس نظرات ۱۱۱ پاسخ‌دهنده، وضعیت بهتری نسبت به شهر شرقاط با میانگین ۲/۶۰ و انحراف معیار ۱/۳۵۵ از ۱۰۹ مشارکت‌کننده در زمینه مدیریت پسماند نشان داده است. این اختلاف معنادار بیانگر آن است که سیستم جمع‌آوری، بازیافت و دفع پسماند در تکریت از کارایی بالاتری برخوردار بوده که این امر نقش مهمی در حفظ زیبایی شهری و جذابیت گردشگری منطقه ایفا خواهد نمود. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۱۳/۳۶۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها رد شده و بنابراین آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر مورد استفاده قرار گرفت. مقدار t محاسبه شده ۶/۲۳۹ با درجه آزادی ۲۰۴/۵۵۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ وجود تفاوت معنادار آماری بین دو شهر را تأیید نموده است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۱/۰۲۵ با خطای استاندارد ۰/۱۶۴ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۷۰۱ تا ۱/۳۴۹ محاسبه شده که عدم حضور صفر در این بازه، برتری معنادار شهر تکریت در مدیریت پسماند نسبت به شرقاط را در سطح اطمینان مطلوب تضمین نموده است.

جدول ۱۰. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص میزان تولید پسماند

آزمون تی برای برابری میانگین		آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها							
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	میزان تولید پسماند	واریانس‌های برابر(فرض شده)
۰/۷۰۲	۰/۱۶۴	۱/۰۲۵	۰/۰۰۰	۲۱۸	۶/۲۵۳	۰/۰۰۰	۱۳/۳۶۰	واریانس‌های برابر(فرض شده)	
۰/۷۰۱	۰/۱۶۴	۱/۰۲۵	۰/۰۰۰	۲۰۴/۵۵۴	۶/۲۳۹	-	-	واریانس‌های نابرابر(فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر میزان آلودگی صوتی بین دو شهر تکریت و شرقاط

آزمون تی دو نمونه‌ای برای بررسی میزان آلودگی صوتی در دو شهر تکریت و شرقاط تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای را نشان داد. شهر تکریت با میانگین ۳/۶۰ و انحراف معیار ۱/۰۵۶ بر اساس نظرات ۱۱۱ پاسخ‌دهنده، وضعیت بهتری نسبت به شهر شرقاط با میانگین ۲/۷۲ و انحراف معیار ۱/۲۸۳ از ۱۰۹ مشارکت‌کننده در کنترل آلودگی صوتی داشته است. این یافته بیانگر آن است که تکریت از نظر مدیریت صدا و سروصدای شهری، محیط آرام‌تری برای ساکنان و گردشگران فراهم آورده که این عامل نقش مؤثری در کیفیت زندگی و جذابیت گردشگری منطقه ایفا خواهد نمود. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر ۷/۶۸۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۶ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها رد شده و بنابراین آزمون تی با فرض واریانس‌های نابرابر مورد استفاده قرار گرفت. مقدار t محاسبه شده ۵/۵۴۳ با درجه آزادی ۲۰۸/۷۴۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ وجود تفاوت معنادار آماری بین دو گروه را تأیید نموده است. اختلاف میانگین‌ها برابر ۰/۸۷۹ با خطای استاندارد ۰/۱۵۹ بوده و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای این اختلاف بین ۰/۵۶۶ تا ۱/۱۹۱ محاسبه شده که عدم قرارگیری صفر در این محدوده، برتری معنادار شهر تکریت در کنترل آلودگی صوتی نسبت به شرقاط را در سطح اطمینان مطلوب تضمین نموده است.

جدول ۱۱. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص میزان آلودگی صوتی

آزمون تی برای برابری میانگین		آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها							
دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر	خطای استاندارد برای اختلاف بین دو متغیر	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F	میزان آلودگی صوتی	واریانس‌های برابر(فرض شده)
۰/۵۶۷	۰/۱۵۸	۰/۸۷۹	۰/۰۰۰	۲۱۸	۵/۵۵۳	۰/۰۰۶	۷/۶۸۲	واریانس‌های برابر(فرض شده)	
۰/۵۶۶	۰/۱۵۹	۰/۸۷۹	۰/۰۰۰	۲۰۸/۷۴۷	۵/۵۴۳	-	-	واریانس‌های نابرابر(فرض شده)	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

تفاوت‌سنجی متغیر حفاظت از منابع طبیعی بین دو شهر تکریت و شرقاط

بررسی شاخص حفاظت از منابع طبیعی در دو شهر تکریت و شرقاط با استفاده از آزمون تی دو نمونه‌ای تفاوت معناداری را آشکار ساخت. شهر تکریت با میانگین $3/62$ و انحراف معیار $1/221$ بر اساس نظرات ۱۱۱ پاسخ‌دهنده، عملکرد بهتری نسبت به شهر شرقاط با میانگین $2/66$ و انحراف معیار $1/307$ از 109 مشارکت‌کننده در زمینه حفاظت و حراست از منابع طبیعی نشان داده است. این یافته نشان‌دهنده آن می‌باشد که سیاست‌های زیست‌محیطی، برنامه‌های حفاظتی و مدیریت پایدار منابع در تکریت از کارایی بالاتری برخوردار بوده که این امر برای حفظ جاذبه‌های طبیعی و توسعه پایدار گردشگری در منطقه نقش اساسی ایفا خواهد نمود. نتایج آزمون لوین با مقدار F برابر $1/786$ و سطح معناداری $0/183$ نشان داد که فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته شده و بنابراین از آزمون تی با فرض واریانس‌های برابر استفاده شد. با این حال، نتایج هر دو حالت فرض واریانس‌های برابر و نابرابر تقریباً یکسان بوده است. مقدار t محاسبه شده $5/633$ درجه آزادی $216/411$ و سطح معناداری $0/000$ وجود تفاوت معنادار آماری بین دو گروه را تأیید نموده است. اختلاف میانگین‌ها برابر $0/961$ با خطای استاندارد $0/171$ بوده و فاصله اطمینان 95 درصد برای این اختلاف بین $0/625$ تا $1/297$ محاسبه شده که عدم شامل شدن صفر در این بازه، برتری معنادار شهر تکریت در حفاظت از منابع طبیعی نسبت به شرقاط را در سطح آماری مطلوب تضمین نموده است.

جدول ۱۲. نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لوین برابر واریانس شاخص حفاظت از منابع طبیعی

آزمون تی برای برابری میانگین		آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها		دامنه بیشترین و کمترین فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف بین دو متغیر		سطح معناداری	F	سطح معناداری	t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	خطای استاندارد برای اختلاف
پایین تر	بالاتر	بین دو متغیر	برابر	نابرابر									
۰/۶۲۵	۱/۲۹۷	۰/۱۷۱	۰/۱۸۳	۰/۹۶۱	۰/۰۰۰	۰/۱۸۳	۱/۷۸۶	۰/۱۸۳	۵/۶۳۷	۲۱۸	۰/۰۰۰	۰/۹۶۱	خطای استاندارد برای اختلاف
۰/۶۲۵	۱/۲۹۷	۰/۱۷۱	-	۰/۹۶۱	۰/۰۰۰	-	-	-	۵/۶۳۳	۲۱۶/۴۱۱	۰/۰۰۰	۰/۹۶۱	خطای استاندارد برای اختلاف

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۵

بحث

نتایج این مطالعه تطبیقی نشان داد که بین دو شهر تکریت و شرقاط در تمامی شاخص‌های گردشگری شهری و پایداری محیطی تفاوت‌های معناداری وجود دارد. شهر تکریت در همه ابعاد مورد بررسی برتری قابل توجهی نسبت به شرقاط کسب نموده است. این تفاوت‌ها نه تنها در سطح آماری معنادار بوده ($p < 0/001$) بلکه از نظر علمی نیز نشان‌دهنده تحقق دو الگوی متضاد توسعه شهری است که یکی مبتنی بر چرخه مثبت توسعه پایدار و دیگری در تله ناپایداری گرفته شده است. ساختار بندی این بخش از تحقیق در پاسخ به سوالات پژوهش انجام گرفته است.

تحلیل علمی ارتباط بین شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی گردشگری در دو شهر مورد مطالعه نشان‌دهنده وجود رابطه علی و معلولی قوی میان این متغیرهاست. در شهر تکریت، همبستگی مثبت بین میزان درآمد از گردشگری ($3/92$) و تعداد گردشگران ورودی ($3/64$) نشان‌دهنده افزایش درآمد اولیه از گردشگری است که منجر به افزایش چندگانه فعالیت‌های اقتصادی در منطقه شده است. همزمان، رضایت بالای ساکنان ($3/52$) و کیفیت مطلوب خدمات ($3/66$) در این شهر قابل مشاهده می‌باشد. در شرقاط، الگوی متضادی مشاهده شده که در آن شاخص‌های پایین اقتصادی درآمد ($2/75$) و گردشگران

ورودی (۲/۷۷) و اجتماعی (رضایت ساکنان ۲/۷۳ و کیفیت خدمات ۲/۶۱) تشکیل چرخه معیوب داده‌اند. کمبود سرمایه‌گذاری اولیه در زیرساخت‌ها و خدمات در این شهر، منجر به کاهش جذابیت مقصد گردشگری شده و در نتیجه کاهش درآمدها مانع از سرمایه‌گذاری‌های بعدی برای بهبود وضعیت گردیده است. تأیید آماری این تفاوت‌ها در سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان‌دهنده پایایی علمی این یافته‌ها است.

تحلیل علمی وضعیت شاخص‌های زیست‌محیطی در دو شهر مورد مطالعه نشان‌دهنده وجود همبستگی قوی و مثبت میان تمامی متغیرهای محیطی است. در شهر تکریت، ارتباط مستقیم بین کیفیت هوا (۳/۷۰)، آب آشامیدنی (۳/۵۸)، مدیریت پسماند (۳/۶۲)، کنترل آلودگی صوتی (۳/۶۰) و حفاظت از منابع طبیعی (۳/۶۲) وجود دارد و این الگو با اصول مدیریت یکپارچه محیط زیست سازگار بوده و نشان‌دهنده اجرای موثر سیاست‌های زیست‌محیطی در این شهر است. در مقابل، شرفا الگوی متفاوتی را نشان داده که در آن شاخص‌های زیست‌محیطی در سطوح پایین‌تری قرار دارند اما همچنان ارتباط مثبت نسبی با یکدیگر را حفظ نموده‌اند. وضعیت کیفیت هوا (۲/۶۸)، آب آشامیدنی (۲/۶۸)، مدیریت پسماند (۲/۶۰)، آلودگی صوتی (۲/۷۲) و حفاظت از منابع طبیعی (۲/۶۶) بیان‌گر تحقق اثر انتشار آلودگی است. این وضعیت با مفهوم بار محیطی توضیح‌پذیر بوده که طبق آن، عدم تعادل در مدیریت منابع محیطی منجر به کاهش همزمان کیفیت تمامی شاخص‌های زیست‌محیطی شده است. تأیید آماری این تفاوت‌ها در سطح معناداری ۰/۰۰۰ حاکی از وجود الگوهای سیستماتیک در مدیریت محیط زیست شهری بوده است.

تحلیل علمی مقایسه‌ای دو شهر بر اساس شاخص ترکیبی توسعه گردشگری پایدار نشان‌دهنده برتری قاطع شهر تکریت است که عملکرد بهتری در تعادل میان رشد اقتصادی گردشگری و حفاظت محیط زیست نشان داده است. بر اساس نظریه توسعه پایدار ارائه شده توسط کمیسیون برانتلند^۱، تعادل میان ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی ملاک اصلی پایداری محسوب شده که تکریت با نمرات بالای همزمان در شاخص‌های گردشگری (میانگین ۳/۶۹) و زیست‌محیطی (میانگین ۳/۶۲) این تعادل را به‌خوبی تحقق بخشیده است. این وضعیت با مفهوم ظرفیت تحمل محیطی سازگار بوده که طبق آن، تکریت توانسته است توسعه گردشگری را در حدی انجام دهد که بار زیست‌محیطی آن از حد آستانه تخریب فراتر نرفته و حتی بهبود یافته است. در مقابل، شرفا با نمرات پایین‌تر در هر دو حوزه گردشگری (میانگین ۲/۶۹) و زیست‌محیطی (میانگین ۲/۶۵) نشان‌دهنده عدم دستیابی به وضعیت مطلوب است. این شهر در مرحله اولیه توسعه قرار داشته که در آن نه توسعه اقتصادی مطلوب حاصل شده و نه حفاظت محیطی به‌درستی انجام گرفته است. پتانسیل بالاتر تکریت برای توسعه گردشگری پایدار با در نظر گیری تفاوت‌های معنادار آماری ($p < 0.001$) نشان‌دهنده فاصله قابل توجه میان دو شهر در مسیر دستیابی به توسعه پایدار است. این یافته‌ها با اصول مدیریت تطبیقی سازگار بوده و تأیید نموده‌اند که تکریت نه تنها در حال حاضر شرایط بهتری دارد، بلکه زیرساخت‌های لازم برای حفظ و ارتقای این تعادل را نیز در اختیار داشته و امکان تحقق اهداف توسعه پایدار در آن بیشتر است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی و ماهیت کمی طراحی شده و به بررسی روابط میان گردشگری شهری و پایداری محیطی در دو شهر شرفا و تکریت پرداخت. بخش توصیفی پژوهش بر شناسایی شاخص‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی مانند کیفیت هوا و آب، تولید پسماند، مصرف انرژی، درآمد گردشگری و رضایت ساکنان تمرکز داشته تا تصویری جامع از وضعیت موجود و ظرفیت‌های هر شهر ارائه شود. بخش تحلیلی نیز با استفاده از ابزارهای آماری پیشرفته به تحلیل داده‌ها، آزمون فرضیات و کشف الگوهای معنادار در روابط میان متغیرها پرداخت. رویکرد مقایسه‌ای این پژوهش، تفاوت‌ها و شباهت‌های میان دو شهر را شناسایی کرده و از تحلیل نقاط قوت و ضعف هر شهر برای ارائه پیشنهادات کاربردی در زمینه مدیریت پایدار گردشگری بهره گرفت.

¹ Brantland

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های آماری نشان می‌دهد که شهر تکریت در تمامی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و زیست‌محیطی عملکرد بهتری نسبت به شهر شرقاط دارد. از منظر اقتصادی، میانگین درآمد حاصل از گردشگری و تعداد گردشگران ورودی در تکریت به ترتیب ۳/۹۲ و ۳/۶۴ است که به‌طور قابل توجهی از میانگین‌های ۲/۷۵ و ۲/۷۷ در شرقاط بالاتر است. همچنین در شاخص‌های اجتماعی، رضایت ساکنان از توسعه گردشگری در تکریت (۳/۵۲) بیشتر از شرقاط (۲/۷۳) بوده و نشان‌دهنده پذیرش بالاتر فعالیت‌های گردشگری در این شهر است. در بخش خدمات و زیرساخت‌ها نیز، کیفیت خدمات گردشگری و زیرساخت‌های موجود در تکریت با میانگین‌های ۳/۶۶ و ۳/۶۲ نسبت به ۲/۶۱ و ۲/۶۷ در شرقاط وضعیت مطلوب‌تری دارند.

در شاخص‌های زیست‌محیطی نیز تکریت برتری قابل توجهی نشان می‌دهد. کیفیت هوا (۳/۷۰ در مقابل ۲/۶۸)، وضعیت آب آشامیدنی (۳/۵۸ در مقابل ۲/۶۸)، مدیریت پسماند (۳/۶۲ در مقابل ۲/۶۰)، کنترل آلودگی صوتی (۳/۶۰ در مقابل ۲/۷۲) و حفاظت از منابع طبیعی (۳/۶۲ در مقابل ۲/۶۶) همگی در تکریت در وضعیت بهتری قرار دارند. تمامی این تفاوت‌ها از نظر آماری معنادار بوده و فاصله‌های اطمینان ۹۵ درصد این معناداری را تأیید کرده است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که تکریت پتانسیل بیشتری برای توسعه گردشگری پایدار دارد و شرایط مناسب‌تری برای جذب گردشگر و حفظ محیط‌زیست فراهم کرده است. تکریت الگوی موفق‌تری از توسعه گردشگری پایدار را تحقق بخشیده که قابلیت تعمیم به سایر شهرهای مشابه در منطقه را داشته و شرقاط نیز با الهام از این تجربه و اجرای سیاست‌های مناسب قادر به بهبود وضعیت خود خواهد بود.

نتایج این پژوهش با یافته‌های مطالعات پیشین در زمینه پایداری زیست‌محیطی گردشگری شهری همخوانی قابل توجهی نشان داده و تأیید علمی مناسبی برای الگوهای شناسایی شده ارائه نموده است. مطالعه افزا و شمس‌الدینی (۱۴۰۳) نشان داد که ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در جهت مثبت عمل نموده‌اند، با وضعیت مشاهده شده در تکریت همسو است که در آن نیز هر سه بعد پایداری به‌طور همزمان در سطح مطلوبی قرار داشته‌اند. این همخوانی نشان‌دهنده تحقق نظریه سینرژیک پایداری در شهرهای موفق است که در آن بهبود یک بعد منجر به تقویت سایر ابعاد شده است. همچنین یافته‌های خواجه نبی و همکاران (۱۳۹۹) تأثیر مستقیم ابعاد مختلف بر توسعه پایدار گردشگری را تأیید نمودند، با نتایج تکریت مطابقت دارد و نشان‌دهنده اهمیت رویکرد یکپارچه در مدیریت گردشگری شهری است. در مقابل، وضعیت شرقاط با یافته‌های حاتمی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) قابل مقایسه است که نشان دادند عدم تناسب میان منابع موجود و میزان مصرف منجر به ناپایداری زیست‌محیطی شده است. این شباهت در الگو نشان‌دهنده تحقق مفهوم چرخه معیوب ناپایداری در شهرهایی است که فاقد برنامه‌ریزی یکپارچه برای توسعه گردشگری پایدار هستند. مطالعه رضازاده و همکاران (۱۳۹۸) بر اهمیت حس تعلق ساکنان و استفاده از طبیعت منطقه تأکید نمودند، با تفاوت‌های مشاهده شده در رضایت ساکنان بین دو شهر (۳/۵۲ در تکریت در مقابل ۲/۷۳ در شرقاط) و وضعیت حفاظت از منابع طبیعی (۳/۶۲ در مقابل ۲/۶۶) سازگاری دارد. این مقایسه‌ها تأیید علمی نموده‌اند که دستیابی به توسعه گردشگری پایدار مستلزم هماهنگی و تعادل میان تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بوده و عدم توجه به هر یک از این ابعاد منجر به شکست کل سیستم خواهد شد.

نتایج این پژوهش با یافته‌های مطالعات بین‌المللی اخیر در زمینه توسعه گردشگری شهری پایدار همخوانی قابل توجهی نشان داده و الگوهای جهانی شناخته شده را تأیید نموده است. مطالعه گوو و لیو (۲۰۲۴) در استان هبی چین که تفاوت‌های فضایی قابل توجهی بین شهرها و تحقق اثر متیو را نشان داد، با یافته‌های این تحقیق در تکریت و شرقاط مطابقت دارد و نشان‌دهنده تحقق همین الگو در منطقه خاورمیانه است. همچنین نتایج زاکیا و همکاران (۲۰۲۵) در سوراکارتا که اهمیت خرد محلی در تقویت گردشگری شهری را با درصد تناسب ۸۶/۶۶ درصد برجسته نمودند، با وضعیت تکریت قابل مقایسه است که در آن نیز شاخص‌های محلی مانند رضایت ساکنان (۳/۵۲) و کیفیت خدمات (۳/۶۶) نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت گردشگری ایفا نموده‌اند. تحقیق ماجبی و هنری (۲۰۲۳) در آبوجا نیجریه که نقش فضای سبز شهری در توسعه

گردشگری تفریحی و پایداری محیط زیست را تأکید نمودند، با یافته‌های این مطالعه در زمینه حفاظت از منابع طبیعی (۳/۶۲) در تکریت در مقابل ۲/۶۶ (در شرقا) سازگاری دارد. مطالعه تان (۲۰۲۳) که بر اهمیت شناسایی و مدیریت ظرفیت تحمل محیط گردشگری شهری تأکید نمود، با تفاوت‌های مشاهده شده در شاخص‌های زیست‌محیطی بین دو شهر همخوانی دارد و نشان‌دهنده آن است که تکریت توانسته است ظرفیت تحمل محیطی خود را بهتر مدیریت نماید. همچنین یافته‌های پاناسیوک (۲۰۲۰) که بر ضرورت تدوین سیاست‌های پایدار و هماهنگی بین ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید نمود، در تکریت به‌خوبی تحقق یافته است که در آن تمامی شاخص‌ها به‌طور همزمان در سطح بالایی قرار داشته‌اند.

این مقایسه‌ها تأیید علمی نموده‌اند که موفقیت در توسعه گردشگری پایدار شهری مستلزم رویکرد یکپارچه و سیستماتیک است که در آن تقویت یک بعد منجر به بهبود سایر ابعاد شده و در نهایت چرخه مثبت توسعه پایدار را شکل داده است. این الگو نشان‌دهنده جهانی بودن اصول توسعه گردشگری پایدار بوده و امکان تعمیم یافته‌های این تحقیق به سایر مناطق با شرایط مشابه را فراهم آورده است. در همین راستا پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

شهر شرقا: ایجاد بسته‌های گردشگری جامع شامل اقامت، تغذیه و تفریح با قیمت‌گذاری رقابتی، راه‌اندازی بازارهای محلی صنایع دستی، توسعه گردشگری کشاورزی و طبیعت‌گردی و برقراری همکاری با آژانس‌های مسافرتی منطقه‌ای برای افزایش جذب گردشگر و درآمد حاصله؛ تدوین برنامه بازاریابی گردشگری هدفمند در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های محلی، برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای فرهنگی منظم، بهبود تابلوها و علائم راهنمای گردشگری و ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی گردشگری در نقاط ورودی شهر؛ برگزاری جلسات مشورتی با ساکنان محلی برای توجه به نظرات آن‌ها در برنامه‌ریزی گردشگری، ایجاد فرصت‌های شغلی مستقیم برای جوانان محلی در صنعت گردشگری، اجرای برنامه‌های آموزشی برای آشنایی مردم با مزایای اقتصادی گردشگری و تخصیص درصدی از درآمدهای گردشگری به پروژه‌های عمرانی محله‌ای؛ برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی برای ارائه‌دهندگان خدمات گردشگری، ایجاد سیستم نظارت و ارزیابی کیفیت خدمات، تشویق سرمایه‌گذاری خصوصی در بهبود امکانات اقامتی و تغذیه‌ای و راه‌اندازی سامانه شکایات و پیشنهادات گردشگران برای بهبود مستمر خدمات.

شهر تکریت: توسعه انواع مختلف گردشگری شامل گردشگری فرهنگی، طبیعی، ورزشی و سلامت، ایجاد مسیرهای گردشگری چندروزه، توسعه گردشگری خانوادگی با امکانات ویژه کودکان و نوجوانان و برقراری ارتباط با بازارهای گردشگری بین‌المللی برای جذب گردشگران خارجی؛ تدوین برنامه نظارت مستمر بر کیفیت محیط زیست، اجرای پروژه‌های توسعه فضای سبز شهری، بهبود سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی برای کاهش آلودگی هوا و ایجاد مناطق حفاظت شده برای نگهداری از منابع طبیعی در برابر فشارهای ناشی از افزایش گردشگری؛ ایجاد زنجیره تأمین محلی برای خدمات گردشگری تا سهم بیشتری از درآمدها به اقتصاد محلی برگردد، حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط مرتبط با گردشگری، توسعه صنایع دستی و سوغات محلی و ایجاد صندوق توسعه گردشگری برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های اجتماعی محله‌ای؛ تعیین حد آستانه تحمل محیطی و اجتماعی برای جلوگیری از اشباع گردشگری، ایجاد سیستم مدیریت جمعیت گردشگران در مناطق حساس، توسعه مقاصد گردشگری جایگزین برای کاهش فشار بر مناطق اصلی و تدوین برنامه اضطراری برای مواجهه با افزایش ناگهانی تعداد گردشگران در فصول پرتردد.

Reference

1. Afza, H., & Shamseddini, A. (2024). Assessing the tourism status of Shiraz metropolis based on environmental sustainability components in urban design. *Journal of Iranian Urban Design Studies*, 1(1), 55–74. <https://doi.org/10.22099/udsi.2024.51462.1002>. [In Persian]
2. Al-Bashandi, S. Y. H. (2023). *The challenge of sustainable tourism development and environmental preservation in the Islamic heritage city*. <https://www.researchgate.net/371727920>
3. Al-Mashhadani, B. A. H. (2022). Environmental sustainability in the global maritime transport sector and the challenges it faces. *Journal of Economic Sciences, Management and Commercial Sciences*, 15(2), 46–55. <https://asjp.cerist.dz/en/article/209737>
4. Bakhti, F., & Behiyani, R. (2020). Desert tourism as a means to promote domestic tourism in Algeria: A case study of Tamanrasset Province. *Journal of Advanced Economic Research*, 5(2), 158–172. <https://www.researchgate.net/publication/362580441>
5. Besbaa, A. Q., Douma, A. T., & Boudkhakh, K. (2018). Environmental sustainability of the industrial enterprise. *Journal of Economic Growth and Entrepreneurship*, 1(1), 29–42. <https://asjp.cerist.dz/en/article/122715>
6. Guo, W., & Liu, T. (2024). *Research on the sustainable development of urban tourism economy: A perspective of resilience and efficiency synergies*. *SAGE Open*. <https://doi.org/10.1177/21582440241271326>
7. Hataminezhad, H., Ziari, K., Pourahmad, A., & Ghaemirad, T. (2020). Assessing the environmental sustainability of urban tourism: The case of Rasht city. *Journal of Geography and Regional Planning*, 10(1–2), 1–15. <https://doi.org/10.17170/kobra-202110144904>. [In Persian]
8. Imhana, S., Al-Nas, S., Dawas, H., & Abdulsamad, I. (2025). Components of sustainable spatial development in the Jaghbub Oasis, eastern Libya: An analysis of opportunities and challenges. *Journal of Human and Natural Sciences*, 6(5), 221–240. <https://doi.org/10.53796/hnsj64/12>
9. Khabiti, K., & Mounah, Y. (2017). The role of tax systems in achieving environmental sustainability: A case study of Algeria (1992–2015). *Journal of Economic Integration*, 5(1), 154–175. <https://ddl.ae/book/read/7075767>
10. Khaje Nabi, F., Zand-Moghadam, M. R., & Karkeh-Abadi, Z. (2020). Analysis of social, cultural, economic, environmental, and institutional structures in the growth and development of urban tourism: Case study of Galougah city. *Journal of Urban Ecology Research*, 11(21), 13–28. <https://elmnet.ir/doc/2901116-91331>. [In Persian]
11. Khalaf, S. K. F., & Mahdi, S. N. S. (2024). Green operations practices and their role in achieving environmental sustainability. *Journal of Economic Dialogue*, 3(1), 33–62. <https://asjp.cerist.dz/en/article/248623>
12. Majebi, E., & Henry, A. (2023). *Accessibility and attractiveness of urban green space for recreation tourism development and environmental sustainability in Abuja, Nigeria*. <https://www.researchgate.net/publication/376553>
13. Marhej, R. (2024). *The role of ecotourism in supporting the economy of rural regions in Tartous Governorate: The case of Al-Qadmous area*. <https://ojs2.tartous-univ.edu.sy>
14. Mijaji, M. (2023). Environmental sustainability of residential neighborhoods in Algerian legislation: Idealism of the legal text and the issues of reality. *Journal of Al-Mi'yār*, 27(3), 490–509. <https://doi.org/10.37138/almieyar.v27i3.5434>
15. Mukhayber, A. (2018). Mixed land use and its role in urban sustainability. *Journal of Engineering and Sustainable Development*, 12(5), 11–24. <https://jeasd.uomustansiriyah.edu.iq/index.php/jeasd/article/view/394>
16. Panasiuk, A. (2020). Policy of sustainable development of urban tourism. *Journal of Sport and Tourism*, 27(2), 33–37. <https://doi.org/10.2478/pjst-2020-0012>
17. Qalash, A., & Khentar, N. (2019). Performance evaluation of the Algerian tourism sector under the tourism development master plan: A comparative study with selected Arab countries. *Journal of Economics and Finance*, 5(1), 195–209. <https://asjp.cerist.dz/en/article/86232>
18. Rezazadeh, S. M., Fani, Z., & Razavian, M. T. (2019). Urban environmental sustainability with a tourism approach (Case study: Darakeh neighborhood in District 1 of Tehran metropolis). *Journal of Geography and Urban Spatial Development*, 6(1), 39–61. <https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/1685152>. [In Persian]
19. Sabah, B., & Mamen, H. (2018). Ecotourism: A link between tourism investment and the environmental sphere to achieve sustainable development – Distinguished global and Arab examples of ecotourism. *Journal of Financial, Accounting and Administrative Studies*, 5(1), 721–742. <http://dspace.univ-khenchela.dz:4000/items/1f1e3726-cfc2-48>

20. Sabbaha, S. (2022). Ecotourism in the Ha'il region. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 14(3), 237–260. <https://political-encyclopedia.org/library/8926>
21. Samira, A. S., & Fouzia, B. (2019). Activating tourism in Algeria with a focus on religious tourism and its components. *Journal of Industrial Economics*, 9(2), 83–98. <https://asjp.cerist.dz/en/article/111945>
22. Tan, Q. (2023). Research on sustainable carrying capacity of urban tourism environment based on multi-objective optimization algorithm. *Journal of Results in Engineering*, 19(10), 101-114. <https://doi.org/10.54097/mkdfmx21>
23. Tawahriya, M. (2025). Enhancing environmental sustainability in light of investment in green energy: The German experience as a model. *Journal for Economic and Financial Studies*, 9(1), 169–185. <https://asjp.cerist.dz/en/article/267430>
24. Thawamriya, R., & Farriha, L. (2019). *Ecotourism*. https://www.researchgate.net/publication/333421285_alsyaht_albyyyt
25. Zakiya, R. L., Rini, E. F., & Utomo, R. P. (2025). Local wisdom on urban tourism: (Surakarta urban art corridor case study). *Journal of Local Wisdom: Jurnal Ilmiah Kajian Kearifan Lokal*, 17(1), 32–49. <https://doi.org/10.26905/lw.v17i1.13184>